

DOCUMENTE

ȘTIRI PRIVIND ISTORIA ROMÂNILOR ȘI ISTORIA UNIVERSALĂ ÎNTR-O CRONICĂ SILEZIANĂ DIN SECOLUL AL XVI-LEA

Constantin Șerban

Mărturiile străine despre români au fost apreciate, cu veacuri în urmă, drept un valoros izvor istoric, de primii noștri cronicari, începând cu Grigore Ureche, care nu numai că le-au semnalat dar le-au însoțit și de comentarii subliniind, adesea în mod critic, importanța lor pentru redarea adevărului istoric¹. Cronică sileziană, pe care o vom analiza în rândurile ce urmează, conține astfel de știri precum și unele privind istoria diferitelor popoare europene, din evul mediu. Ea se intitulează: *Gentis Silesiae annales completentes historiam de origine propagatione et migrationibus gentis et recitationem praecipuorum eventuum*², a fost tipărită la Wittenberg, iar autorul ei este Joachim Cureus. Despre acesta se știe că s-a născut în Silezia în anul 1532, că a studiat, în tinerețe, filozofia și teologia, apoi că, după o scurtă carieră didactică, a studiat medicina la Universitățile din Bologna și Padova. Întors în patrie, el a practicat medicina, în orașul Glogau, până la sfârșitul vieții, în 1573. În timpul scurtei sale existențe, de numai 42 de ani, Joachim Cureus a desfășurat o bogată activitate științifică, ca autor al unor importante lucrări în domeniul istoriei (cronică de față), al teologiei³ și medicinei⁴, elaborând, pentru fiecare din aceste științe, câte o lucrare.

Autorul cronicii de față, pentru care “iubirea de patrie a fost o virtute” (*Patriam amare est virtus*) a conceput opera sa ca pe un cronograf având, probabil, drept model un cronograf bizantin, deoarece primele pagini, în care sunt prezentate teritoriul și locuitorii Sileziei, sunt însoțite de evenimente biblice⁵. Urmează apoi perioada istoriei grecești și romane⁶, a imperiului slavilor păgâni⁷, apoi a slavilor creștinați în frunte cu principele Miceslav⁸. În continuare, sunt prezentate succesiv perioade din istoria Sileziei, ca stat vasal, pe rând, sub suzeranitatea vecinilor săi mai puternici: Polonia, Cehia, Ungaria și Austria⁹.

Primele știri despre români se referă la strămoșii noștri geți, așezați în teritoriile de la malul Dunării (*ad ripam Istri*)¹⁰, reluând informații din opera istoricului grec Thucydides privind pe puternicii regi ai geților; prilej cu care se mai amintește și despre expediția lui Lysimachus împotriva geților și cum acesta a fost luat prizonier în luptele cu geții¹¹. Sunt menționate și luptele romanilor cu dacii. Cu acest prilej, este amintit orașul Nicopole din Moesia. În legătură cu bătălia de lângă această localitate, în 1396, (este vorba de confruntarea militară între cruciații occidentali și turcii otomani conduși de sultanul Baiazid I Yıldârım), cronicarul silezian încearcă să explice etimologia numelui Nicopole ca provenind din timpul stăpânirii romane la Dunăre, în sensul că ar fi fost întemeiat de împăratul Traian în amintirea victoriei sale (*nika* = victorie în limba greacă), repurtate asupra lui Decebal (*Ad Nicopoli Mysiae urbem conditam a Traiano in memoriam victoriae partae ex Decebal*)¹².

Tot atât de interesante sunt și știrile privind pe Iancu de Hunedoara, despre care afirmă că acesta era fiul unui nobil valah (român)¹³. De altfel, despre fostul voievod al Transilvaniei și apoi regent al Ungariei (după 1444) datele sunt mult mai multe, ele referindu-se la luptele acestuia, duse contra Imperiului otoman în anii 1442 și 1444¹⁴. În privința campaniei de la Varna (1444), se include în cronică sileziană o știre mai puțin cunoscută de către specialiști, referitoare la o presupusă întâlnire, la Nicopole, între Vladislav I Jagello, regele Ungariei și Vlad Dracul, domnul Țării

Românești, în cursul căreia, domnul român, după ce prestase jurământul de credință ca vasal al acestuia, l-ar fi sfătuit pe regele maghiar să se întoarcă din drum, deoarece armata otomană era mult mai puternică decât cea creștină¹⁵. Cât privește bătălia de la Varna, aceasta este prezentată cu lux de amănunte¹⁶ (efectivele beligeranților, tactica adoptată de otomani și cruciați, dezastrul produs în tabăra creștină etc.) care scot în evidență și importantul rol pe care l-a avut Iancu de Hunedoara de a salva o bună parte din armata maghiară. Figura fostului voievod al Transilvaniei mai este evocată și în alte împrejurări relatându-se, mai întâi, despre întoarcerea sa în Ungaria, trecând prin Țara Românească, unde a fost capturat de ostașii lui Vlad Dracul (*Huniades captus a Dracula*)¹⁷, fapt pentru care, în 1447, regentul Ungariei l-ar fi ucis pe domnul Țării Românești (*Huniades interfecit Draculam valachum*), cronicarul subliniind apoi eroismul lui Iancu de Hunedoara, dovedit la asediul cetății Belgrad de către otomani în 1456, în timpul căruia el și-a pierdut viața. Cronicarul silezian găsește un prilej nimerit pentru a prezenta în mod elogios personalitatea lui Iancu de Hunedoara “Huniada obosit – scrie el – de atâtea bătălii și după cea din urmă, a murit pe nesimțite bucurându-se de lauda lui Dumnezeu pentru grija ce a avut-o pentru patrie, a fost plin de virtuți ca și fiii săi”¹⁸.

În legătură cu Matei Corvin, fiul lui Iancu de Hunedoara se relatează despre înfrângerea acestuia de către oștile lui Ștefan cel Mare astfel: “Ce nenoroc puse regele Matia la încercare țara Moldovei și spre marele prăpăd alor săi din partea lui Ștefan principele românilor (*valahorum*) un bărbat negrăit de viteaz și de neobosit”; se mai arată apoi că “regele Matia a fost prins în cursă și zdrobit, el însuși primind trei răni, a fost dus bolnav pe targă în Ungaria”¹⁹.

Cu privire la Ștefan cel Mare, referirile cronicarului silezian J. Cureus sunt mult mai multe. De exemplu se arată cum în anul 1468 (corect în anul 1469) tătarii, după ce au pustiit sudul Poloniei au intrat și în Moldova, provocând locuitorilor țării mari pagube. Drept urmare, scrie cronicarul, “Ștefan, principele Moldovei a atacat pe tătari dintr-un loc potrivit (*ex loco oportuno*), i-a alungat măcelărindu-i cumplit”. Cu acest prilej, fiul hanului tătarilor a fost prins iar hanul a trimis o solie numeroasă de o sută de ostași pentru a-l elibera prin negocieri. Dar – continuă cronicarul silezian – Ștefan cel Mare “bărbat nu numai neînfricat ci și crud, se îngrijea ca prizonierul să fie tăiat în patru în fața solilor iar pe soli îi trase în țeapă, cu excepția unuia trimis înapoi la han cu nările și urechile tăiate pentru a-i povesti acestuia cele întâmplate”²⁰.

În cronica sileziană, evenimentele desfășurate în jurul bătăliei de la Vaslui din 1475 ocupă un loc destul de important. În acest sens J. Cureus scrie: “Mahomed trimise, spre sfârșitul anului trecut (1474), o oaste de 120.000 oameni să supue Moldova pe care voia s-o facă un fel de cetate (*volebat constituire pro arce*) – (în sens de cap de pod, de raia - C.Ș.) de unde să poată năvăli în Polonia și în Ungaria. Dar Ștefan românul (*valachus*), cu toate că era părăsit de toți principii, își înarmă totuși o oaste potrivită alcătuită din țărani și din oșteni cu plată, al cărui număr nu trecea de 40.000 folosindu-se însă de teren, el zdrobi aproape în întreaga armată otomană, tăind o mulțime de oameni iar pe alții înecându-i în Dunăre...”²¹. Se mai arată apoi că, la porunca lui Ștefan cel Mare, prizonierii otomani au fost trași în țeapă, după care au fost trimiși soli de ai săi la curțile europene după ajutoare “ceea ce însă nu dobândi. În schimb - adaugă J. Cureus - Matei Corvin regele Ungariei a trimis și el solii la curțile europene cu vestea că domnul Moldovei s-ar fi aflat sub comanda sa în lupta antiotomană (fapt care în realitate nu era adevărat - C.Ș.)”²².

Un alt moment din domnia lui Ștefan cel Mare, relatat de cronicarul silezian, îl constituie bătălia de la Valea Albă. Despre această confruntare militară româno-otomană, din 1476, el scria “Tiranul turcesc n-a fost înfrânt în acea nenorocire, deoarece la începutul verii împresura pe mare și uscat cetatea Caffa a genovezilor ajutat fiind de tătari, pe care o cuceră la 6 iunie”. În continuare arată cum o corabie cu 150 de prizonieri luați de otomani la Caffa care se îndrepta către Istanbul s-a rătăcit pe Marea Neagră și a ajuns la Chilia. Acolo, paznicii lor otomani au fost uciși iar prizonierii eliberați, în acea vreme cetatea Chilia aflându-se în stăpânirea Moldovei²³. În contextul anului 1476 se mai relatează în cronica sileziană despre cooperarea militară tătaro-otomană contra Moldovei,

despre atacul armatei lui Ștefan cel Mare contra tătarilor, urmăriți de acesta până în Crimeea, despre expedițiile lui Mahomed al II-lea în Moldova. În legătură cu această campanie, se relatează pe larg cum domnul Moldovei a pustiit totul în calea otomanilor, cum un corp de oaste moldovean hărțuia mereu pe invadatori, mai ales pe cei care se îndepărtau de grosul armatei otomane, alergând după pradă, și că în acest fel au fost scoși din lupte circa 3000 de dușmani. În fine, J. Cureus subliniază eșecul sultanului Mahomed al II-lea în acțiunea sa de supunere a Moldovei “însă, deoarece, în cele din urmă Mahomed îl împresură cu oastea lui puternică, Ștefan s-a ascuns în munți, în timp ce otomanii după ce au devastat Moldova necruțând nici chiar regiunile vecine ale Poloniei (s-au retras cu rușine)”²⁴. Mai departe, sfârșitul acestei campanii este prezentat astfel: “Mahomed silit în fine de foame și de ciumă și pentru că flota de pe Dunăre îi era împrăștiată de furtună și-a retras armata (din Moldova)”²⁵. În epilogul acestei campanii, cronicarul silezian ține să sublinieze și mai ales să elogieze rolul lui Matei Corvin, regele Ungariei, în înfrângerea otomanilor în Moldova, bineînțeles exagerând că retragerea lui Mahomed al II-lea din Moldova s-ar fi făcut, mai ales fiindcă acesta s-a temut de sosirea regelui Ungariei, că Ștefan cel Mare a beneficiat de sprijinul militar maghiar în campania din Țara Românească din toamna aceluiași an, în fine se mai afirmă că Matei Corvin i-ar fi putut zdrobi și mai mult pe otomani în acea vreme, dacă n-ar fi fost preocupat de luptele duse împotriva Habsburgilor, unde a cheltuit suma de 200.000 galbeni trimiși lui Ferdinand, regele Neapolelui pentru a susține războiul antiotoman.

Cronicarul J. Cureus a relatat, în opera sa, și despre campania sultanului Baiazid al II-lea împotriva Moldovei din 1484, pentru a răzbuna înfrângerea suferită de tatăl său, cu opt ani în urmă, (în 1476) în timpul căreia cetățile Chilia și Cetatea Albă au fost ocupate de dușman²⁶. Apoi, cronicarul silezian relatează: “Ștefan, neputându-se măsura cu un dușman atât de mare, după ce în zadar se rugă pentru ajutor de la regii vecini se ascunse în păduri și munți. Baiazid (sultanul) însă jefui întreaga Moldovă și după ce întări cu garnizoane cetățile luate, se întoarse în Tracia”.

“În anul următor (decî în 1485), Ștefan, principele Moldovei, jură credință regelui Cazimir – continuă cronicarul – în tabăra polonă pentru că nu mai putea să se apere (singur) în fața puterii otomane”²⁷. Este vorba de închinarea de la Colomeia, după cum se precizează și în cronică, făcută verbal *iuravit in verba*. Cu acest prilej, cronicarul dezvăluie umilirea domnului Moldovei de către monarhul polon, care a pus să se prăbușească pânzele cortului în timpul jurământului, astfel că învingătorul atâtor regi fu zărit de mulțime zăcând la picioarele regelui Poloniei, dar nu s-a mișcat de acest lucru pentru că nădăjduia să-și recâștige ținuturile pierdute”²⁸.

Valoroase mai sunt, apoi, relatările cronicarului J. Cureus privind victoria lui Ștefan cel Mare contra polonilor, de la Codrîi Cosminului, din 1497. Motivul acestei campanii era alungarea domnului Moldovei din scaun și înlocuirea lui cu Sigismund, fratele lui Albert, regele Poloniei, deoarece până atunci Ștefan cel Mare se dovedise a nu fi credincios coroanei polone. Pe de altă parte cronicarul silezian afirmă că ideea acestei campanii polone în Moldova îi fusese “sugerată regelui Albert de către sfetnicul său, florentinul Callimachus, pentru a potoli spiritele neîmblânzite ale îndărătniceii nobilimi polone printr-un dezastru militar”. În privința efectivelor armatei polone se precizează că aceasta avea atunci 80.000 oameni și 30.000 care. Împotriva lor domnul Moldovei ar fi avut ajutor din partea lui Vladislav al II-lea Jagello, regele Ungariei, și chiar din partea unor trupe otomane. Despre lupta din Codrîi Cosminului se relatează astfel: “oastea polonă atacată ici-colea de prin locuri ascunse îndură mari pierderi în urma într-o luptă dreaptă floarea cavaleriei polone fu zdrobită, măcelărită, prinsă și alungată. Și dacă taberele n-ar fi fost domolite prin virtutea fratelui său Sigismund dezastrul suferit ar fi fost cu mult mai mare pentru poloni”²⁹. Se mai arată apoi, urmarea acestei campanii și anume expediția lui Ștefan cel Mare în sudul Poloniei, o expediție având caracter de represalii “căci Ștefan bărbatul cel neobosit și neîmblânzit se înfurie așa de tare, încât în anul următor arse ținuturile învecinate ale Poloniei și băgă o groază mare în tot regatul și duse cu sine peste 100.000 de oameni, așa încât umplu Turcia cu robi poloni”³⁰.

Ultimul comentariu al lui J. Cureus despre Ștefan cel Mare se referă la moartea acestuia în 1504. Iată caracterizarea ce i se face fostului domn al Moldovei. "Anul 1504 ... a murit chiar și Ștefan românul, războinicul cel de veșnică aducere aminte, care cu mare putere a sufletului și apoi cu noroc a oprit atacurile otomanilor, tătarilor, ungurilor și polonilor pe care pe toți în mari lupte îi învinse (*quas omnes magnis proeliis vici*)"³¹.

Ultimele știri despre români din cronica lui J. Cureus, sunt din deceniul al III-lea al secolului al XVI-lea și anume ele privesc o victorie a lui Ioan Zapolia, voievodul Transilvaniei, după 1514, contra otomanilor³², și alta privind absența aceluiasi voievod din tabăra regelui Ungariei, Ludovic, în timpul bătăliei de la Mohaci (1526)³³.

Cronica sileziană din secolul al XVI-lea, a lui J. Cureus, este importantă ca izvor narativ nu numai pentru istoria românilor dar și pentru istoria universală. Așa de exemplu, pentru epoca veche, autorul se referă la greci și romani pe baza unor izvoare scrise în limbile latină și greacă. Cele relativ la evul mediu se referă la unele popoare europene, de exemplu la cutremurele de pământ din anii 1258 și 1443 din Ungaria, Boemia și Polonia³⁴, la unele fenomene naturale meteorologice și astronomice cum ar fi eclipsa de soare din anul 1415³⁵, apariția unor comete în anii 1264, 1471, 1472, 1499³⁶, la molime, cum ar fi ciuma din 1349³⁷. Urmează apoi un foarte mare număr de știri privind evenimente istorice de interes european și chiar american: invazia tătarilor în Panonia din 1241³⁸, urmat de un capitol amplu despre istoria acestora, apoi arderea pe rug a lui Jan Huss din 1415³⁹, bătălia de la Varna din 1444⁴⁰ tratată în cadrul unui amplu capitol, cucerirea Constantinopolului de către otomani în 1453⁴¹, complotul familiei florentine Pazzi contra familiei Medici din anul 1478⁴², ocuparea orașului Viena în 1488, de către oștile regelui Matei Corvin⁴³, încheierea tratatului de pace ungaro-otoman din 1490⁴⁴, moartea lui Matei Corvin, regele Ungariei, știre însoțită de un panegiric și de un portret literar al acestuia astfel "a avut 47 ani de viață, 32 ani de domnie, statura sa era potrivită, părul blond și creș și lăsat pe umeri, ochii bleu-gris și vioi, pleoape aurii, degetele de la mână lungi, temperament sangvin etc". Mai sunt menționate, ca evenimente deosebite, moartea lui Cazimir al IV-lea, regele Poloniei în 1492⁴⁵, descoperirea Americii de către Cristofor Columb în 1492⁴⁶, arderea pe rug a lui Savonarola la Florența, în 1498⁴⁷, instaurarea stăpânirii la Urbino a lui Cesare Borgia în 1501⁴⁸, moartea lui Albert, regele Poloniei în același an⁴⁹, înființarea Academiiilor din Bratislava, Frankfurt și Wittenberg⁵⁰, izbucnirea răscăleii țărănești în Ungaria în 1514⁵¹, denunțarea de către Martin Luther⁵² a comerțului cu indulgențe, patronat de papalitate în 1517, întâlnirea filozofului Erasmus din Rotterdam cu Frederic Electorul Saxoniei, în 1520⁵³, ocuparea cetății Belgrad în 1521 de către oastea otomană a lui Soliman Magnificul⁵⁴, condamnarea ca eretic a lui Martin Luther de către împăratul Germaniei, în anul 1521⁵⁵, ocuparea insulei Rhodos de către otomani în anul 1522⁵⁶, răscoala țăranilor din Nurenberg care a declanșat începutul marelui război țărănesc german din 1525, la care ar fi participat peste 50.000 de țărani⁵⁷, capitularea armatei franceze la Pavia, împreună cu Francisc I, regele Franței⁵⁹, înfrângerea Ungariei de către otomani în bătălia de la Mohaci, în anul 1526⁶⁰, ocuparea Budei, capitala Ungariei la 14 septembrie 1526 de către sultanul Soliman Magnificul⁶², eșecul aceluiasi Soliman Magnificul în fața Vienei pe care intenționa s-o cucerească printr-un asediu⁶³, proclamarea lui Ioan Zapolia ca rege al Ungariei, în anul 1526⁶⁴.

În încheiere, ținem să precizăm că, deși acest izvor narativ, în limba latină, a fost cunoscut de istoricii români, încă de la începutul secolului al XIX-lea, de exemplu Gheorghe Șincai⁶⁵, și în perioada ulterioară de A.D. Xenopol⁶⁶ și N. Orghidan⁶⁷ n-a fost utilizat integral și la justa sa valoare, istoricii respectivi subliniind numai unele știri referitoare la români, omițând cu totul pe cele privind istoria universală. În același timp, relevăm faptul că, în atenția cronicarului silezian, s-au aflat o sumedenie de evenimente din istoria românilor, tratate în contextul evenimentelor istorice europene. În fine, mai putem adăuga constatarea că orizontul geografic și istoric de informare a fost extrem de

larg, informațiile de care a dispus, unele provenind din bogata literatură de specialitate care i-a stat la dispoziție, iar altele provenite de la persoane care au fost martori oculari ai acestor evenimente.

NOTE:

1. Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, București, 1958.
2. *Cum privilegio Caesaree amplissima ad annos X Witenbergae*, MDLXXI.
3. În teologie *Exegesia parapim controversae de sacra caeno...*, Leipzig, 1574. Din conținutul ei reiese că autorul era adeptul lui Melanchton teolog și pedagog german (1497-1560) care milita pentru crearea unei uniuni spirituale între calvini și protestanți contra bisericii romano-catolice.
4. În medicină, *Physica seu de sensibus et sensibilibus*, apărută postum în 1585.
5. *Origo veteris gentis Elysiae repatita ex scriptis Biblicis et antiquitate ethnica*, p. 1-17
6. *Mores et res Gestae veterum Lygiorum et Elysiorum et historiis Graecis et Romanis*, p. 18-24.
7. *Imperium scavorum in Silesia, quod sub idolomania Ethnica duravit annos ferme 500*, p. 25-28.
8. *Mieslaus Primus Princeps Christianus in gente sarmetica*, p. 29-32.
9. *Gentis Silesiae...*, p. 33-394.
10. *Ibidem*, p. 10.
11. *Ibidem*, p. 14.
12. *Ibidem*, p. 116.
13. *Ibidem*, p. 135.
14. *Ibidem*, p. 136-137.
15. *Ibidem*, p. 140.
16. *Ibidem*, p. 141-142.
17. *Ibidem*, p. 144.
18. *Ibidem*, p. 155.
19. *Ibidem*, p. 173.
20. *Ibidem*, p. 179.
21. *Ibidem*, p. 173.
22. *Ibidem*, p. 191.
23. *Ibidem*, p. 194.
24. *Ibidem*, p. 195.
25. *Ibidem*, p. 195.
26. *Ibidem*, p. 204.
27. *Ibidem*, p. 204.
28. *Ibidem*, p. 204.
29. *Ibidem*, p. 217.
30. *Ibidem*, p. 218.
31. *Ibidem*, p. 223.
32. *Ibidem*, p. 235.
33. *Ibidem*, p. 252.
34. *Ibidem*, p. 82, 131.
35. *Ibidem*, p. 83.
36. *Ibidem*, p. 82, 182, 221.

37. *Ibidem*, p. 107.
38. *Ibidem*, p. 68.
39. *Ibidem*, p. 120.
40. *Ibidem*, p. 136-142.
41. *Ibidem*, p. 147.
42. *Ibidem*, p. 212.
43. *Ibidem*, p. 205.
44. *Ibidem*, p. 206.
45. *Ibidem*, p. 214.
46. *Ibidem*, p. 206.
47. *Ibidem*, p. 214.
48. *Ibidem*, p. 219.
49. *Ibidem*, p. 221.
50. *Ibidem*, p. 223-224.
51. *Ibidem*, p. 230.
52. *Ibidem*, p. 238.
53. *Ibidem*, p. 241.
54. *Ibidem*, p. 242.
55. *Ibidem*, p. 243.
56. *Ibidem*, p. 244.
57. *Ibidem*, p. 245.
58. *Ibidem*, p. 248.
59. *Ibidem*, p. 247.
60. *Ibidem*, p. 248.
61. *Ibidem*, p. 249.
62. *Ibidem*, p. 253.
63. *Ibidem*, p. 257.
64. *Ibidem*, p. 254.
65. Gh. Șincai, *Cronica românilor și a mai multor neamuri*, București, 1886, vol. II, p. 10, nota 7, p. 86, nota 2, p. 96, nota 2, p. 105, nota 2 și 7.
66. A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, București, ș.a. vol. IV, p. 82, nota 24, p. 125, nota 18, p. 130 nota 7, p. 138 nota 18.
67. N. Orghidan, *Ce spun cronicarii străini despre Ștefan cel Mare*, Craiova, 1915.